

## MEĐUNARODNO KRIVIČNO DELO pojam, elementi, vrste\*

Dragan Jovašević\*  
Pravni fakultet Univerziteta u Nišu

*Međunarodno krivično pravo je nova, najmlađa grana kaznenog prava koja je stasala na kraju 20. veka. Dva su osnovna pojma ove grane prava. To su: međunarodno krivično delo i krivična sankcija. Prvi osnovni pojam međunarodnog krivičnog prava je međunarodno krivično delo. O njegovom pojmu u pravnoj teoriji postoji više različitih definicija. U svakom slučaju to je protivpravno, društveno opasno delo čoveka, učinjeno sa krivicom, koje je propisima (međunarodnog i nacionalnog karaktera) određeno kao kažnjivo delo i za čijeg je učinioca propisana kazna. Ovako određen pojam međunarodnog krivičnog dela određuje i njegove opšte i posebne elemente. Takođe se u pravnoj teoriji razlikuje više vrsta međunarodnih krivičnih dela. U ovom radu autor izlaže različita teorijska i praktična shvatnja pojma, elemenata i vrsta međunarodnih krivičnih dela.*

*KLJUČNE REČI: međunarodno krivično delo / radnja čoveka / krivica / propisi / kazna*

---

\* Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS

\* E-mail: jovas@prafak.ni.ac.rs

## 1. POJAM MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG DELA

Opšti deo međunarodnog krivičnog prava predstavlja sistem pravnih propisa kojima se određuju pojam i elementi međunarodnog krivičnog dela, osnovi krivične odgovornosti i sistem krivičnih sankcija za njihove učinioce, kao i uslovi za utvrđivanje krivične odgovornosti i kažnjivosti<sup>1</sup>. Ovi propisi svoj izvor nalaze u: 1) međunarodnim pravnim aktima (aktima međunarodne zajednice koji su doneti u okviru međunarodnih univerzalnih ili regionalnih organizacija, kao i ugovorima između pojedinih država sa krivičnopravnom problematikom) i 2) nacionalnom krivičnom zakonodavstvu (međunarodna krivična dela čija se obeležja bića sastoje u kršenju propisa međunarodnog prava)<sup>2</sup>.

Iz ovako određenog pojma opšteg dela međunarodnog krivičnog prava proizilaze dva njegova osnovna pojma ili instituta<sup>3</sup>. To su: 1) međunarodno krivično delo (opšte i posebno biće, krivica učinioca, stadijumi u izvršenju dela, oblici isključenja krivičnog dela, oblici ispoljavanja krivičnog dela, saučesništvo) i 2) krivične sankcije (kazne i druge krivično pravne mere).

### 1.1. Različita shvatanja o pojmu međunarodnog krivičnog dela

Prvi osnovni pojam opšteg dela međunarodnog krivičnog prava<sup>4</sup> jeste međunarodno krivično delo. Bez ovog dela, njegovog izvršenja ili pokušaja, uopšte se i ne postavlja pitanje postojanja ove najmlađe grane kaznenog prava, niti organi krivičnog pravosuđa pristupaju utvrđivanju krivične odgovornosti nekog lica u sudskom postupku, niti izvršenju krivičnih sankcija. U određivanju pojma, elemenata i karakteristika međunarodnog krivičnog dela u teoriji se razlikuje više shvatanja<sup>5</sup>.

Prema jednom shvatanju međunarodno krivično delo predstavlja činjenje koje je upereno protiv međunarodnog pravnog poretka čija je kažnjivost predviđena neposredno normama međunarodnog prava koje na to ponašanje nadovezuje pravne posledice u vidu sankcija u svrhu sigurnosti i popravljavanja. Drugi autori pojam međunarodnog krivičnog dela

---

<sup>1</sup> V. Đurđić, D. Jovašević, *Međunarodno krivično pravo*, Beograd, 2003. godine, str.49-52.

<sup>2</sup> D. Jovašević, *Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije*, Beograd, 2002. godine, str.345-368.

<sup>3</sup> D. Jovašević, *Krivično pravo, Opšti deo*, Niš, 2012. godine, str. 271-274.

<sup>4</sup> U pravnoj teoriji se ističe da opšti deo međunarodnog krivičnog prava čini skup pravila koja predviđaju subjektivne elemente bića krivičnih dela, oblike i vrste krivične odgovornosti, uslove koji isključuju krivičnu odgovornost i sistem krivičnih sankcija. (A.Cassese, *Međunarodno krivično pravo*, Beograd, 2005. godine, str. 21).

<sup>5</sup> B.Petrović, D.Jovašević, *Krivično (kazнено) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio*, Sarajevo, 2005. godine, str.127-129.

određuju kao napad na osnove međunarodnih odnosa koji je predviđen međunarodnim aktom. Prema trećem shvatanju međunarodno krivično delo je delo koje je izvršeno sa namerom da se povrede osnovni interesi zaštićeni međunarodnim pravom ili sa znanjem da će delo verovatno provrediti takav interes i koje ne može biti adekvatno kažnjeno putem normalne krivične jurisdikcije svake države. Njime se napada na socijalnu svest čovečanstva u celini.

Zbog značaja izloženih karakteristika, u pravnoj teoriji se izdvaja sledeća definicija međunarodnog krivičnog dela koje čini pet elemenata. To su: 1) zabranjena radnja je od značajnog međunarodnog interesa, posebno ako se njome ugrožava međunarodni mir i bezbednost, 2) radnja predstavlja izuzetan napad na vrednosti koje uobičajeno važe u međunarodnoj zajednici, pa se takav napad smatra udarom na osećaj humanosti, odnosno opšteljudsku svest, 3) radnja ima transnacionalne implikacije što podrazumeva uključenost više od jedne države ili se posledice ili se planiranje, pripremanje ili izvršenje dela prostiru na području više država, odnosno postoji razlika u državljanstvu žrtava ili upotrebljena sredstva premašuju nacionalne granice, 4) radnja je štetna po međunarodno zaštićena lica ili interese i 5) radnja krši međunarodno zaštićene interese.

Međunarodno krivično delo (zločin) predstavlja kršenje međunarodnih pravila koja povlače individualnu krivičnu odgovornost pojedinca. Ovaj pojam čine sledeći elementi<sup>6</sup>: 1) kršenje međunarodnih običajnih pravila, 2) ova pravila imaju za svrhu da štite vrednosti koje cela međunarodna zajednica smatra važnim i koja obavezuje sve države i sve pojedince, 3) postoji univerzalni interes za suzbijanje tih krivičnih dela, pa svaka država može u načelu goniti i kažnjavati učinioca takvih dela bez obzira gde su oni izvršeni, od strane čijih državljana i na čiju štetu su takva dela izvršena i 4) ako je izvršilac delovao u nekom službenom svojstvu (kao državni ili vojni zvaničnik) ne može se pozivati na imunitet od građanske ili krivične jurisdikcije.

Prema opšteusvojenoj definiciji pojma krivičnog dela u nacionalnim krivičnim zakonodavstvima (koja je kompleksna objektivno-subjektivna i materijalno-formalna), međunarodno krivično delo<sup>7</sup> se može odrediti kao protivpravno ponašanje krivično odgovornog (vinog) učinioca kojim se povređuju ili ugrožavaju dobra zaštićena međunarodnim pravom, mir

---

<sup>6</sup> A.Cassese, Međunarodno krivično pravo, op.cit. str.26-28.

<sup>7</sup> D.Jovašević, Međunarodna krivična dela – odgovornost i kažnjivost, Niš, 2010. godine, str.131-137.

među narodima i bezbednost čovečanstva, koje je propisima određeno kao krivično delo i za čijeg učinioca je propisana krivična sankcija<sup>8</sup>. Slična ovoj je i definicija koja kao međunarodno krivično delo smatra onu protivpravnu i skrivljenu radnju koja je, u cilju zaštite određenog dobra koje se na nivou međunarodne zajednice smatra univerzalnim, odnosno kome se od strane većeg broja država priznaje neophodnost krivičnopravne zaštite, zakonima tih država u istovetnom ili veoma sličnom obliku predviđena kao krivično delo. Na ovom mestu ističemo i definiciju koja međunarodno krivično delo određuje kao činjenično stanje (ljudsko ponašanje) upereno protiv međunarodnog poretka, čija je kažnjivost predviđena neposredno normama međunarodnog prava koje na to ponašanje nadovezuje pravne posledice u vidu sankcija u cilju sigurnosti i popravljanja ili to je zločin čije se kažnjavanje temelji neposredno na međunarodnom pravu.

Prema članu 19. Nacrta Pravila o odgovornosti država koji je pripremila Komisija za međunarodno pravo OUN iz 1976. godine međunarodno krivično delo je ono protivpravno delo koje proizilazi iz povrede od strane neke države međunarodne obaveze koja je toliko bitna za zaštitu osnovnih interesa međunarodne zajednice da je njena povreda priznata međunarodnim zločinom od te zajednice u njenoj celini i predstavlja međunarodni zločin<sup>9</sup>. Iz ovako određenog pojma proizilaze osnovni, opšti elementi koji čine opšte biće međunarodnog krivičnog dela. To su sledeći elementi: 1) delo (ponašanje) čoveka koje obuhvata: ljudsku radnju, prouzrokovanu posledicu i uzročno-posledičnu vezu, 2) protivpravnost, 3) određenost dela u propisima i 4) krivicu (vinost) učinioca.

## 1.2. Deoba međunarodnih krivičnih dela

U pravnoj teoriji se razlikuje više vrsta međunarodnih krivičnih dela<sup>10</sup>. Uobičajena je podela na: 1) međunarodna krivična dela u užem smislu

<sup>8</sup> D. Jovašević, Međunarodno krivično pravo, Niš, 2011. godine, str.89-91.

<sup>9</sup> V.Đ.Degan, B.Pavišić, Međunarodno kazeno pravo, Zagreb, 2007. godine, str. 182.

<sup>10</sup> U pravnoj literaturi razlikuju se brojne deobe međunarodnih krivičnih dela. Tako C.M:Bassiouni 28 međunarodnih krivičnih dela razvrstava u četiri grupe. To su: 1) *ius ad bellum et ius in bello*, 2) zločini protiv ljudskog bića, 3) zločini obeleženi terorističkim aktom i 4) zločini protiv društvenih i ekonomskih interesa (M.C.Bassiouni, Introduction au droit penal international, Bruxelles, 2002. godine, str. 116-142). Drugi autori kao npr. H. Ascencio, E.Decaux i A.Pellet razlikuju samo dve grupe međunarodnih krivičnih dela. To su: 1) zločini protiv mira i bezbednosti čovečanstva i 2) druga krivična dela koja su određena međunarodnim pravom gde se razlikuju: a) krivična dela zaštite lica i naroda, b) krivična dela zaštite države, međunarodne organizacije i njihovih predstavnika, v) krivična dela koja se odnose na prostor i okolinu i d) krivična dela u vezi sa

(prava ili čista) i 2) međunarodna krivična dela u širem smislu (neprava ili mešovita)<sup>11</sup>. Ova je podela prvi put usvojena na 14. Kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo koji je održan 1989. godine u Beču<sup>12</sup>. Kriterijum za ovo razlikovanje jeste nadležnost međunarodnih krivičnih sudova (koji postupaju samo u slučaju izvršenih međunarodnih krivičnih dela u užem smislu), odnosno istorija krivičnog pravosuđa.

Međunarodna krivična dela u užem smislu čine prvu vrstu ovih krivičnih dela. Tu se radi se o međunarodnim krivičnim delima kojima se krše ratni zakoni i običaji rata (dakle norme međunarodnog ratnog i humanitarnog prava). To su dela sadržana u nirnberškoj i tokijskoj presudi. Ona se još nazivaju međunarodna krivična dela prema opštem međunarodnom pravu (ili *crimina iuris gentium*). Tu spadaju sledeća međunarodna krivična dela: a) zločin protiv mira, b) ratni zločin, v) zločin genocida i g) zločin protiv čovečnosti. Usvajanjem Rimskog Statuta Međunarodnog krivičnog suda i njegovim stupanjem na snagu 1. jula 2002. godine inaugurisana su ova međunarodna krivična dela u vidu: a) zločina genocida, b) zločina protiv čovečnosti, v) ratnih zločina i g) zločina agresije. U pravnoj teoriji ima shvatanja da se ovim delima krše kogentne norme međunarodnog prava npr. haške ili ženevske konvencije. Dakle, to su međunarodna krivična dela koja su direktno inkriminisana pravilima međunarodnog krivičnog prava za koje to pravo predviđa jurisdikciju međunarodnih sudova. To su i najteža krivična dela – *core crimes*<sup>13</sup>. Inkriminacijom ovih krivičnih dela štite se vrednosti koje cela međunarodna zajednica smatra naročito važnim i čijim se kršenjem ugrožava i sam opstanak te zajednice.

Kao osnovne karakteristike međunarodnih krivičnih dela u užem smislu u pravnoj teoriji se navode sledeće<sup>14</sup>: 1) ovi međunarodni zločini imaju dvostruku prirodu. Njihovo izvršenje povlači, s jedne strane, krivičnu odgovornost pojedinaca kao njihovih izvršilaca ili saučesnika, odnosno nadređenih lica (po osnovu komandne odgovornosti) i međunarodnopravnu odgovornost države, s druge strane, 2) međunarodnim zločinima se krše osnovna (temeljna) ljudska prava i oni su stoga zabranjeni kao represalije u slučaju vršenja isto takvih zločina druge suprotstavljene strane, 3) međunarodni zločini u pogledu

---

međunarodnim nivoom. (H. Ascencio, E.Decaux, A.Pellet, *Droit international penal*, Paris, 2000. godine, str. 241-611).

<sup>11</sup> Z. Stojanović, *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, 2000. godine, str. 33.

<sup>12</sup> Podelu međunarodnih krivičnih dela ove vrste zastupaju i brojni autori u pravnoj teoriji: Bassiouni, Cassese, Than, Shorts i dr.

<sup>13</sup> V. Đ. Degan B. Pavišić, V. Beširević, *Međunarodno i transnacionalno krivično pravo*, Beograd, 2011. godine, str. 139-140.

<sup>14</sup> V. Đ. Degan B. Pavišić, *Međunarodno kazneno pravo*, op.cit. str.186-187.

krivičnog gonjenja i kažnjavanja ne zastarevaju i 4) opšte međunarodno pravo nameće obavezu državama da ne krše osnovne norme koje zabranjuju njihovo vršenje kao obavezu erga omnes.

Drugu vrstu međunarodnih krivičnih dela predstavljaju međunarodna krivična dela u širem smislu (tzv. "neuobičajena" međunarodna krivična dela ili *delicta iuris gentium*). To su dela kojima se krše druga pravila međunarodnog prava i koja međunarodna zajednica želi da inkriminiše i sankcioniše u okviru nacionalnog krivičnog zakonodavstva. Ovde se, zapravo, radi o delima koja imaju osnovu u međunarodnim zabranama, ali je kažnjavanje i krivični progon njihovih učinilaca ostavljen na volji nacionalnim krivičnim zakonodavstvima. Ova međunarodna krivična dela se razlikuju od međunarodnih krivičnih dela u užem smislu<sup>15</sup>: a) po težini prouzrokovanih posledica, b) po načinu njihove inkriminacije i kažnjavanja, v) za njihovo kažnjavanje nisu nadležni međunarodni krivični sudovi, već nacionalni sudovi pojedinih država koje su ih i prihvatile kao krivična dela u svom nacionalnom zakonodavstvu, g) njima se ne povređuju najviše vrednosti međunarodne zajednice i d) pitanje nezastarivosti ovih dela se uopšte ne postavlja. Aktivnost međunarodne zajednice ovde nije usmerena na obezbeđenje represivnog supranacionalnog ravnisha, već ka celovitoj primeni međunarodnih instrumenata, harmonizaciju krivičnih zakonodavstava i intenzivnu uzajamnu saradnju država. Tu spadaju krivična dela u vezi sa opojnim drogama ili nuklearnim materijama, bezbednošću vazdušnog ili pomorskog saobraćaja, u vezi sa prostitucijom, pornografijom, trgovinom ljudima, trgovinom oružjem, zaštitom životne sredine, ali i transnacionalna organizovana krivična dela i sl.

Prema kriterijumu izvora, međunarodna krivična dela se mogu podeliti na<sup>16</sup>: a) krivična dela prema međunarodnom običajnom pravu. To su takva krivična dela koja su prethodno definisana u nekom međunarodnom ugovoru i potom zahvaljujući univerzalnim vrednostima koje štite prihvaćena su kao takva u praksi većine država sveta. Otuda definicije ovih krivičnih dela i krivične sankcije za njihove učinioce predstavljaju *ius cogens* i deluju erga omnes. To su krivična dela protiv humanitarnog prava kao što su: 1) genocid, 2) zločin protiv čovečnosti i 3) ratni zločini. To su, zapravo, međunarodna krivična dela u užem smislu i b) krivična dela propisana višestranim međunarodnim ugovorima. Ovde spadaju krivična dela koja su propisana međunarodnim ugovorima i imaju dejstvo samo u međusobnim odnosima država ugovornica, pa i ne

---

<sup>15</sup> B. Petrović, D. Jovašević, *Međunarodno krivično pravo*, Sarajevo, 2010. godine, str.136-142.

<sup>16</sup> V. Dimitrijević, O. Račić, V. Đerić, T. Papić, V. Petrović, S. Obradović, *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beograd, 2005. godine, str.238-239.

spadaju u nadležnost međunarodnih sudova. To su dela koja su propisana brojnim međunarodnim ugovorima kao što su: terorizam, pranje novca, korupcija, trgovina ljudima, zloupotreba opojnih droga itd. To su, zapravo, međunarodna krivična dela u širem smislu.

Interesantna je klasifikacija međunarodnih krivičnih dela prisutna u pravnoj teoriji u poslednje vreme. Prema ovom shvatanju razlikuju se sledeća međunarodna krivična dela:

1) međunarodni zločini (zločini prema opštem međunarodnom pravu, međunarodna krivična dela *stricto sensu* ili *crimina iuris gentium*). Kao odlike međunarodnih zločina smatraju se<sup>17</sup>: a) njima se povređuju najviše vrednosti međunarodne zajednice (supstancijalni sastojak), b) takva dela su predviđena međunarodnim pravom kao krivična dela (formalni sastojak), v) međunarodno pravo prema opšteprihvaćenim pravilima nameće državama obavezu da učinioce ovih dela podvrgnu suđenju li predaji radi suđenja i g) protivnost ovih dela međunarodnom pravu. U međunarodne zločine spadaju: a) agresija, b) genocid, v) zločin protiv čovečnosti i g) ratni zločini,

2) međunarodni delikti (*delicta iuris gentium*). To su brojna krivična dela koja su pojedine države predvidele u svojim nacionalnim krivičnim zakonodavstvima izvršavajući obaveze preuzete potpisivanjem odgovarajućih međunarodnih ugovora. Tu spadaju: a) nelegalno posedovanje, upotreba i raspolaganje oružjem, b) krađa nuklearnog materijala, v) agresivno delovanje plaćenika, g) zaštita humanih interesa (aparthejd, ropstvo i sl.), d) zaštita od terorističkog nasilja i đ) zaštita socijalnih i kulturnih interesa.

3) međunarodni prekršaji gde spadaju: a) trgovina pornografskim materijalom, b) falsifikovanje novca i v) korupcija međunarodnih službenika itd.

### 1.3. Krivično delo s elementom inostranosti

No, u pravnoj teoriji se pored pojma međunarodnog krivičnog dela sreće i pojam krivičnog dela sa elementom inostranosti<sup>18</sup>. Iako se ova dva pojma ponekad izjednačuju po značenju i sadržini, ipak se ona bitno razlikuju.

---

<sup>17</sup> B. Pavišić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007. godine, str.410.

<sup>18</sup> Krivična dela sa elementom inostranosti se javljaju već u 17. veku u pojedinim krivičnim zakonodavstvima, a naročito nakon Drugog svetskog rata. To nisu međunarodna krivična dela, već krivična dela unutrašnjeg prava.

Naime, krivično delo sa elementom inostranosti<sup>19</sup> je vrsta krivičnog dela koje je na bilo koji način (dakle, bilo kojim svojim elementom) povezano sa inostranstvom, koje dakle ima određeno međunarodno značenje, odnosno koje izaziva rezonanciju u međunarodnim relacijama. U osnovi ovog pojma se nalazi shvatanje pojma međunarodnog krivičnog prava koje se određuje kao sistem kaznenopravnih normi vezanih za kaznenopravne odnose sa inostranim elementom i za primenu supranacionalnih normi i standarda. Element inostranosti na različite načine može da bude povezan sa krivičnim delom, pa tako "krivično delo sa elementom inostranosti" postoji u sledećim slučajevima<sup>20</sup>:

1. ako je stranac izvršio krivično delo u određenoj državi,
2. ako je u određenoj državi krivično delo izvršio domaći državljanin na štetu stranca ili stranog dobra,
3. ako bilo koje lice izvrši krivično delo na štetu strane države,
4. ako je krivično delo izvršio domaći državljanin u inostranstvu,
5. ako se u određenoj državi se sudi strancu za delo koje je izvršio u inostranstvu,
6. ako je krivično delo izvršeno na teritoriji više država,
7. ako je krivično delo izvršeno na teritoriji koja je izvan suvereniteta bilo koje države,
8. ako je krivično delo izvršeno od strane lica koje uživa diplomatski imunitet – imunitet iz međunarodno pravnih razloga,
9. ako se radi o krivičnom delu koje je ranije već presuđeno u inostranstvu,
10. ako se radi o krivičnom delu za koje se vodi krivični postupak u inostranstvu,
11. ako jedna država pruža drugoj državi određenu međunarodno pravnu pomoć,
12. ako jedna država traži od druge države izručenje (ekstradiciju) nekog lica koje u njoj uživa pravo azila,
13. ako se radi o krivičnom delu koje je predviđeno odredbama međunarodnog prava (u ovom smislu se pojam krivičnog dela sa

---

<sup>19</sup> B. Zlatarić, Međunarodno krivično pravo, Zagreb, 1977. godine, str.5-7.

<sup>20</sup> D. Jovašević, Međunarodna krivična dela – odgovornost i kažnjivost, op.cit. str. 139-141.

elementom inostranosti i međunarodnog krivičnog dela poklapaju u potpunosti),

14. ako se radi o krivičnom delu kod koga je od značaja ranija osuđivanost učinioca u inostranstvu,

15. ako se radi o krivičnom delu koje je izvršilo neko lice kao pripadnik stranih oružanih snaga sa specijalnim posebnim statusom,

16. ako je predviđena nadležnost međunarodnih sudskih organa u rešavanju sudskih predmeta i postupcima u vezi sa njima i

17. ako se radi o krivičnom predmetu na kome treba posredno ili neposredno primeniti strano krivično pravo<sup>21</sup>.

## 2. ELEMENTI MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG DELA

Dakle, opšti pojam međunarodnog krivičnog dela čine četiri osnovna ili opšta elementa. Njihova sveukupnost se još naziva i opšte biće međunarodnog krivičnog dela. Od nabrojanih, delo čoveka je materijalni elemenat opšteg pojma međunarodnog krivičnog dela, a ostali (protivpravnost, određenost dela u propisima i krivica - vinost učinioca) su formalni elementi. Samo je krivica učinioca subjektivni elemenat, dok su svi ostali elementi objektivnog karaktera. Šta više u međunarodnom krivičnom pravu je izričito isključena mogućnost poimanja međunarodnog krivičnog dela u objektivnom smislu budući da su neuračunljivost (član 31. Rimskog statuta), kao i uzrast učinioca dela ispod 18 godina - maloletstvo (član 26. Rimskog statuta) izričito navedeni kao osnovi koji isključuju odgovornost i kažnjivost u primeni odredaba Rimskog statuta međunarodnog krivičnog suda.

Delo čoveka je prvi osnovni elemenat pojma međunarodnog krivičnog dela, kao i pojma krivičnog dela uopšte. Ono se sastoji iz tri elementa. To su: 1) radnja fizičkog lica uzrasta preko 18 godina, 2) posledica i 3) uzročni odnos između preduzete radnje i prouzrokovane posledice.

### 2.1. Radnja

Radnja čoveka je prvi, osnovni, konstitutivni elemenat međunarodnog krivičnog dela. Bez preduzete radnje uopšte se i ne može govoriti o ovoj vrsti krivičnih dela. Pod radnjom se podrazumeva svesno i voljno preduzimanje telesnog pokreta (činjenje ili pozitivna, aktivna delatnost) ili svesno ili voljno

---

<sup>21</sup> B. Zlatarić, Međunarodno krivično pravo, op.cit, str. 6-7.

propuštanje telesnog pokreta (nečinjenje ili negativna, pasivna delatnost). Nju preduzima čovek kao ljudsko i društveno biće. Najčešće se radnja sastoji u telesnom pokretu (pokretu pojedinih udova ili delova tela), ali ona može da se preduzme i verbalno, rečima (usmeno i pismeno), posebno u obliku pozivanja ili podsticanja drugih lica na vršenje međunarodnih krivičnih dela ili u naređivanju da se vrše takva dela<sup>22</sup>.

Statut Haškog tribunala je otišao korak dalje u određivanju pojma radnje međunarodnog krivičnog dela kada je u članu 2. izričito predvideo gonjenje lica koja su "činila" ili "naređivala činjenje" zločina koji se sastoje u teškim povredama ženevskih konvencija iz 1949. godine. To znači da se kao poseban, specifičan oblik radnje izvršenja javlja naređivanje vršenja međunarodnih krivičnih dela, odnosno podstrekavanje, podsticanje drugih lica na vršenje ovakvih delikata, pored već navedenih oblika saučestvovanja više lica u vršenju krivičnih dela protiv čovečnosti i međunarodnog prava.

Pravilima o postupku i dokazivanju koje je doneo Haški tribunal, u pravilu broj 2 ("Definicije") određeno je da radnja međunarodnog krivičnog dela obuhvata "niz dela ili propusta koji su se dogodili u jednom ili više navrata, na istom ili različitim mestima i delo su zajedničke akcije, strategije ili plana". Da bi nečinjenje bilo pravno relevantna radnja međunarodnog krivičnog dela mora da postoji određena obaveza takvog lica na činjenje čijim se propuštanjem ostvaruju obeležja dela određenog u propisima<sup>23</sup>. Takva obaveza na činjenje može da proizilazi iz različitih izvora: a) zakona, b) radnog odnosa, v) profesionalne dužnosti, g) ugovora, d) prethodnog činjenja kojim je stvorena opasnost ili đ) iz odnosa poverenja. Takvo

---

<sup>22</sup> U tom smislu nam ilustrativne primere pruža praksa haškog tribunala za bivšu SFRJ Jugoslaviju i tužilaštva koje postupa pred tribunalom. Tako u predmetu IT-95-18-1 od 14. novembra 1995. godine glavni tužilac Ričard Goldston tereti Ratka Mladića i Radovana Karadžića da su " pojedinačno i u saradnji sa drugima planirali, podsticali, naređivali ili na drugi način pomagali i učestvovali u planiranju, pripremi ili izvršavanju zločina genocida, zločina protiv čovečnosti i kršenja ratnih zakona i običaja". (Javne optužnice Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, Outreach Programme, The Hague, 2001. godine, str.291-306). Za slične radnje izvršenja glavni tužilac Luiz Arbur tereti i Stanislava Galića u predmetu: IT-98-29-1 od 26.aprila 1999. godine " da on snosi individualnu odgovornost za planiranje, poticanje, naređivanje, izvršavanje ili na drugi način pomaganje i podupiranje planiranja, pripremu i izvođenje kampanje granatiranja i snajperskog delovanja protiv civilnog stanovništva u Sarajevu". (Javne optužnice Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, op.cit. str. 435-450). U predmetu IT-98-33-PT od 27. oktobra 1999. godine glavni tužilac Karla Del Ponte tereti Radislava Krstića da je "planirao, podsticao, naređivao ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu i vršenje oportunističkog ubijanja zarobljenih muškaraca bosanskih Muslimana u Srebrenici". (Javne optužnice Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, op.cit. str. 495-510).

<sup>23</sup> A.Cassese, Međunarodno krivično pravo, op.cit. str.232-236.

nepreduzimanje neophodno potrebnih i razumnih mera u cilju sprečavanja izvršenja međunarodnih krivičnih dela ili nepredavanje učinioca ovakvih dela vlastima kompetentnim za vođenje krivičnog postupka kao poseban, specifičan vid "propuštanja dužnog nadzora" kao radnja izvršenja i osnov komandne odgovornosti izričito je predviđena u više međunarodnih pravnih akata kao što su: član 86. stav 2. Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba iz 1977. godine<sup>24</sup>, član 7. stav 3. Statuta Haškog tribunala<sup>25</sup>, član 6. stav 3. Statuta tribunala za Ruandu<sup>26</sup> i član 28. Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda

Zavisno od vrste i karaktera preduzete delatnosti, radnja međunarodnog krivičnog dela može biti radnja: 1) izvršenja – neposrednog izvršenja, posrednog izvršenja ili saizvršenja, 2) podstrekavanja (pri čemu se posebno izdvaja naređivanje<sup>27</sup>), 3) pomaganja ili 4) organizovanja zločinačkog udruženja. Radnjom izvršenja se neposredno ostvaruje posledica krivičnog dela i nju preduzima lice koje ima svojstvo izvršioca. Kada dva ili više lica zajednički učestvuju u preduzimanju takve delatnosti na istom ili različitim mestima, u isto ili različito vreme, oni su saizvršioци. U ovim i sličnim slučajevima radi se o saučesništvu koje je zbog posebnog stepena društvene opasnosti u najvećem broju slučajeva kod međunarodnih krivičnih dela dobilo karakter samostalne radnje izvršenja o čemu govore brojni primeri iz sudske prakse Haškog tribunala.

U određenim slučajevima za radnju izvršenja je potrebno da je preduzeta: 1) na određeni način (kršenjem pravila međunarodnog prava)<sup>28</sup>, 2) određenim sredstvom (nedopuštenim sredstvom, silom, pretnjom i sl.), 3) u određeno vreme (za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije) ili 4) na određenom mestu (na teritoriji određene države zahvaćenoj ratom ili oružanim sukobom ili pak oružanom akcijom ograničenog obima i intenziteta). Tada su način, sredstvo, mesto i vreme izvršenja radnje

---

<sup>24</sup> Ženevske konvencije i dopunski protokoli , Zbirka dokumenata, Jugoslovenski komitet Crvenog krsta, Beograd, 1977. godine, str. 227.

<sup>25</sup> Vidi opširnije: I. Josipović, Haško implementacijsko kazneno pravo, Zagreb, 2000. godine.

<sup>26</sup> International Legal Materials, 1994. godine, www.un.org.ict.

<sup>27</sup> Radnja naređivanja se sastoji u tome da lice u poziciji vlasti daje uputstvo drugom licu da izvrši neko međunarodno krivično delo. Pri tome nije potrebno da između naredbodavca i potčinjenog postoji formalni odnos hijerarhije.

<sup>28</sup> Mišljenja smo da se ovde radi o načinu izvršenja radnje međunarodnog krivičnog dela kao elementu njegovog bića, iako se u pravnoj teoriji javlja i shvatanje da je ovde reč o objektivnom uslovu kažnjivosti. (grupa autora, Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 1995. godine, str. 500).

elementi bića krivičnog dela i ukoliko oni nisu ispunjeni u konkretnom slučaju, tada uopšte i nema ovih krivičnih dela.

## 2.2. Posledica

Za postojanje međunarodnog krivičnog dela potrebno je da je preduzetom radnjom izvršenja nekog lica prouzrokovana posledica dela. Posledica je, dakle, proizvedena promena ili proizvedeno stanje u spoljnom svetu usled preduzete radnje izvršenja nekog lica. Ukoliko u konkretnom slučaju izostane posledica, tada nema svršenog krivičnog dela, već postoji pokušaj (nedovršeno delo). Posledica dela se može javiti u dva vida. To su: 1) povreda i 2) ugrožavanje.

Posledica povrede se ispoljava u tri vida i to kao: a) uništenje, b) oštećenje i v) činjenje neupotrebljivim određenog objekta napada. Uništenje je potpuno i trajno razaranje supstance nekog objekta ili njegovog oblika tako da se on više uopšte ne može koristiti za prvobitnu namenu (svrhu). Oštećenje je privremeno, delimično ili kratkotrajno onesposobljenje nekog objekta da služi prvobitnoj nameni, ali se ta upotrebljivost posle kraćeg ili dužeg vremena može povratiti, odnosno ponovo uspostaviti popravkom oštećenog dela ili njegovom zamenom novim delom. Oštećenje kao vrsta posledice međunarodnog krivičnog dela se može javiti u većoj ili manjoj meri (obimu). Činjenje neupotrebljivim jeste dovodenje nekog objekta u takvo stanje da ne može uopšte ili za određeno vreme da služi prvobitnoj nameni, ali bez delovanja na njegovu supstancu ili oblik.

Posledica ugrožavanja se ispoljava u prouzrokovanju opasnosti po zaštićeno dobro. Ona se dalje može javiti u dva vida i to kao<sup>29</sup>: a) konkretna i b) apstraktna opasnost. Konkretna, neposredna, bliska opasnost postoji kada je usled preduzete radnje nekog lica nastupila opasnost po zaštićeno dobro tako da je moglo da dođe i do povrede takvog dobra. Ta opasnost je elemenat bića krivičnog dela i mora se u svakom konkretnom slučaju utvrditi njeno postojanje. Apstraktna opasnost je ona opasnost koja je mogla da nastupi usled preduzete radnje izvršenja, ali u konkretnom slučaju nije nastupila. Ona nije elemenat bića krivičnog dela i njeno nastupanje pretpostavlja čim je

---

<sup>29</sup> D. Jovašević, Međunarodna krivična dela – odgovornost i kažnjivost, op.cit. str.142-144.

preduzeta radnja izvršenja krivičnog dela. Njeno nastupanje se zato ne mora dokazivati u svakom konkretnom slučaju u krivičnom postupku<sup>30</sup>.

Za postojanje međunarodnog krivičnog dela potrebno je da je usled preduzete radnje izvršenja nekog lica nastupila određena posledica, odnosno da između radnje i posledice postoji objektivna uzročna veza. Ta uzročna veza se mora u svakom konkretnom slučaju utvrditi i to najčešće i ne predstavlja veliki problem za krivično pravosuđe. Problem utvrđivanja neposredne, konkretne uzročno-posledične veze može da se javi u slučajevima utvrđivanja komandne odgovornosti, odnosno odgovornosti vojnog zapovednika ili lica koje deluje u svojstvu vojnog zapovednika ili drugih pretpostavljnih lica za dela koja su izvršila lica u sastavu snaga pod njihovom komandom ili efektivnom kontrolom.

### 2.3. Društvena opasnost i protivpravnost

U pravnoj teoriji se mogu naći i takva shvatanja<sup>31</sup> koja kao opšti elemenat pojma međunarodnog krivičnog dela materijalnog karaktera podrazumevaju i društvenu opasnost. To je materijalni, objektivni elemenat pojma međunarodnog krivičnog dela koji znači da je krivično delo takvo delo kojim se povređuju ili ugrožavaju društvena dobra i vrednosti od posebnog međunarodnog značaja koja je potrebno zaštititi i obezbediti u svakom konkretnom slučaju, čak i pod pretnjom primene krivičnih sankcija. Ta društvena dobra jesu čovečnost i međunarodno pravo. Čovečnost u smislu zaštićenih vrednosti označava najznačajnija dobra čoveka vezana za njegov život, telesni i duševni integritet, slobode i prava čoveka, dostojanstvo ličnosti koje su garantovane međunarodnim standardima opštecivilizacijskog značaja. Ako učinjeno krivično delo ima veću društvenu opasnost, to znači da je za njegovog učinioca propisana strožija kazna i ono je upravljeno na značajnije društveno dobro ili vrednost. U pravnoj teoriji se tako ističe da materijalni elemenat međunarodnog krivičnog dela znači da određeno krivično delo treba da bude od značaja za celu međunarodnu zajednicu, odnosno da dobro zaštićeno ovom inkriminacijom treba da bude univerzalnog vrednosnog značenja, te kao takvo mora da bude priznato u celokupnoj međunarodnoj zajednici. To drugim rečima znači, da posledica ovako

---

<sup>30</sup> B. Petrović, D. Jovašević, *Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine*, Opšti dio, op.cit. str.140-142.

<sup>31</sup> V. Đurđić, D. Jovašević, *Međunarodno krivično pravo*, op.cit. str.34-38.

izvršenog krivičnog dela mora da bude prihvaćena kao negativnost na nivou čitavog čovečanstva.

Protivpravost<sup>32</sup> u smislu protivnosti međunarodnog krivičnog dela pravnim propisima pozitivnog pravnog sistema predstavlja sledeći opšti element međunarodnog krivičnog dela. To znači da se ovim krivičnim delima krše norme i zabrane utvrđene propisima međunarodnog ratnog i humanitarnog prava koje su upravo i postavljene u cilju zaštite određenih društvenih vrednosti ili dobara. Ovo je formalni, objektivni element pojma međunarodnog krivičnog dela. Stoga se najčešće međunarodno krivično delo i sastoji u kršenju normi međunarodnog prava ili u postupanju protivno pravilima sadržanim u ovoj grani prava. To dalje znači da umišljaj učinioaca kod ovih dela mora da obuhvati i svest o protivpravosti postupanja takvog lica.

#### 2.4. Određenost dela

Određenost međunarodnog krivičnog dela u propisima<sup>33</sup> znači da obeležja bića ovih krivičnih dela, kao i vrsta i visina krivičnih sankcija za njihove učinioce moraju biti određeni u odgovarajućim propisima. Dve su vrste propisa koje ih određuju. To su, prvo, propisi u okviru međunarodnih akata kao što su: Statut Međunarodnog vojnog suda, Statut Haškog tribunala, Statut krivičnog tribunala za Ruandu i Rimski statut stalnog Međunarodnog krivičnog suda, kao i odgovarajući akti samog međunarodnog suda (npr. Pravila postupka i dokazivanja, Elementi zločina i dr). I drugo, u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu, sve države su, na osnovu obaveza prihvaćenih potpisivanjem i ratifikacijom određenih međunarodnih konvencija, propisale međunarodna krivična dela (u užem i u širem smislu) u svojim krivičnim zakonima (zakonicima) sa određenim elementima i obeležjima njihovog bića propisujući istovremeno i vrstu i meru krivične sankcije (kazne) za njihove učinioce. Uostalom, ovakvo rešenje proizilazi i iz osnovnog principa savremenog krivičnog prava – a to je princip zakonitosti krivičnog dela i kazne.

Dakle, ovo je formalni element međunarodnog krivičnog dela. On se svodi na neophodnost da postoji određena formalno priznata i prihvaćena međunarodna obaveza za suverene države da u svoja nacionalna krivična zakonodavstva unesu određena međunarodna krivična dela na osnovu preuzetih obaveza iz međunarodnih pravnih akata. U pogledu elementa

---

<sup>32</sup> B. Petrović, D. Jovašević, Međunarodno krivično pravo, op.cit. str. 151-153.

<sup>33</sup> B. Petrović, D. Jovašević, Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio, op.cit. str. 153.

određenosti (zakonitosti krivičnog dela i kazne) u pravnoj teoriji, ali i praksi isticani su brojni prigovori vezani za<sup>34</sup>: 1) retroaktivnu primenu krivičnopravnih propisa posebno u vezi sa presudama Nimerškog i Tokijskog suda kao i za 2) odstupanja od načela propisanosti i određenosti kazne za međunarodna krivična dela u propisima. Tome treba dodati i primenu običajnog prava i analogije pri utrdivanju krivične odgovornosti za međunarodna krivična dela što sve predstavlja odstupanje od strogog poštovanja principa zakonitosti<sup>35</sup>.

Brojni prigovori ove vrste su konačno otklonjeni Rimskim statutom stalnog Međunarodnog krivičnog suda koji izričito predviđa zabranu retroaktivnosti krivičnopravnih normi (član 11. nadležnost *ratione temporis* i član 24. zabrana retroaktivnosti *ratione personae*), zabranu analogije (član 22. stav 2.) i izričito propisuje određenost krivičnog dela i kazne u propisima ( *nullum crimen, nulla poena sine lege* – čl. 22. i 23.).

## 2.5. Krivica učinioca

Poslednji opšti elemenat pojma međunarodnog krivičnog dela jeste krivica (vinost) učinioca<sup>36</sup>. To je subjektivni elemenat krivičnog dela iz koga proizilazi da samo punoletno, uračunljivo i vino, dakle krivično odgovorno lice može da učini međunarodno krivično delo<sup>37</sup>. To znači da se kao učinilac međunarodnog krivičnog dela niukom slučaju ne može javiti maloletno lice. Prema vremenu preduzimanja radnje izvršenja međunarodnog krivičnog dela se utvrđuje, ne samo uzrast učinioca, već i njegova uračunljivost (sposobnost shvatanja značaja svoga dela i sposobnost upravljanja svojim postupcima), kao i vinost (psihički odnos učinioca prema izvršenom krivičnom delu kao svom ostvarenju). U pogledu krivice (vinosti) izvršioca, međunarodna krivična dela mogu da se učine samo sa umišljajem. Dakle, umišljaj je jedini oblik psihičkog odnosa učinioca prema preduzetoj radnji i prouzrokovanoj posledici kao promeni u spoljnom svetu. On se prema praksi Haškog tribunala (slučaj Tadić) definiše kao "svest o činu učešća praćenu svesnom odlukom da učestvuje u izvršenju zločina...".

Ovakvo rešenje prihvaćeno je i u članu 30. Rimskog statuta koji određuje da odgovornost za međunarodna krivična dela postoji ako su dela učinjena sa namerom i svesno (dakle umišljajno). Ovaj oblik umišljaja

---

<sup>34</sup> D. Jovašević, *Međunarodna krivična dela – odgovornost i kažnjivost*, op.cit. str.149-150.

<sup>35</sup> D. Jovašević, *Krivično pravo, Opšti deo*, op.cit. str.74-75.

<sup>36</sup> P. Novoselec, *Opći dio kaznenog prava*, Zagreb, 2007. godine, str.204-211.

<sup>37</sup> D. Jovašević, *Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije*, op.cit. str.4-17.

postoji ako je učinilac svestan da učestvuje u izvršenju krivičnog dela i da je svestan u pogledu nastupanja posledice ili pak da će se ona pojaviti u očekivanom redosledu događaja. Iz ovako određenog pojma psihičkog elementa učinioca neki autori izvlače zaključak da se ovde radi o užem pojmu umišljaja (direktnom umišljaju). U tom smislu govore i primeri iz prakse Haškog tribunala prema kojima "umišljaj postoji kada je učinilac imao svest o činu učešća u zločinu praćenu svesnom odlukom da učestvuje u istom".

## 2.6. Biće međunarodnog krivičnog dela

Svi navedeni elementi čine opšte biće međunarodnog krivičnog dela. Ali pored opšteg bića u međunarodnom krivičnom pravu se upotrebljava i pojam "biće" samog krivičnog dela<sup>38</sup>. Biće međunarodnog krivičnog dela obuhvata skup svih posebnih elemenata svakog pojedinog krivičnog dela koje ga određuje po svojoj posebnosti i specifičnosti u odnosu na druga međunarodna krivična dela. Ono se stvara uopštavanjem zajedničkih karakteristika koje se javljaju kod jednog istog krivičnog dela u različitim slučajevima. Utvrđivanje bića međunarodnog krivičnog dela se naziva kvalifikacija dela. Pravna kvalifikacija međunarodnog krivičnog dela je, zapravo, posao krivičnog suda u svakom konkretno sprovedenom krivičnom postupku podvodeći određeno činjenično stanje krivične stvari (causa criminalis) pod zakon ili drugi propis sadržan u međunarodnom pravnom aktu.

## 3. OBJEKT MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG DELA

U teoriji krivičnog prava uopšte kao objekt krivičnog dela smatra se društveno dobro ili društveni interes protiv koga je upravljeno krivično delo i kome se pruža krivičnopravna zaštita. Razlikuju se dve vrste ovih objekata. To su: 1) objekt zaštite i 2) objekt radnje. Objekt zaštite je društveno dobro ili interes kome se pruža krivično pravna zaštita od svih oblika povređivanja ili ugrožavanja vršenjem društveno opasnih i protivpravnih delatnosti. Kod međunarodnog krivičnog dela objekt zaštite

---

<sup>38</sup> B. Petrović, D. Jovašević, *Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine*, Opći dio, op.cit. str.117-118.

jesu: a) čovečnost i b) međunarodno pravo<sup>39</sup>. Praktično u osnovi međunarodnih krivičnih dela nalazi se De Martensova<sup>40</sup> ideja o pozivanju na zakone čovečnosti i zahteve javne svesti, u postulatima ratnog prava – ograničavanju dejstva na vojnu potrebu i izbegavanje nepotrebnih žrtava, kao i ciljevima ljudskih prava – zaštiti ljudi, njihovog dostojanstva, nesmetanog razvoja i zadovoljavanja ljudskih potreba<sup>41</sup>.

Pod čovečnošću se podrazumevaju dobra ili vrednosti od opšteg civilizacijskog interesa za celu međunarodnu zajednicu, za celo čovečanstvo. Zaštita čovečnosti znači obezbeđenje zaštite osnovnih ljudskih dobara kao što su: život, telesni integritet i zdravlje čoveka, dostojanstvo ličnosti, osnovna ljudska prava i slobode. Međunarodno pravo koje se krši ovim krivičnim delima predstavlja sistem međunarodnih pravila o ljudskom, moralnom, humanom odnosu prema integritetu čoveka i njegovoj egzistenciji, i to kako čoveka kao pojedinca, tako i čoveka kao člana jedne socijalne, društvene grupe, njegova ljudska prava i slobode, kao i njegovo dostojanstvo.

Ali u pravnoj literaturi se može naći i shvatanje prema kome objekt zaštite kod ovih krivičnih dela predstavljaju društveni odnosi, ali ne oni koji postoje u određenoj državi, već društveni odnosi koji postoje u široj međunarodnoj zajednici, odnosno u svim ili bar najvećem broju država u okviru civilizovanog dela čovečanstva. Ili drugim rečima, osnovna je funkcija međunarodnog krivičnog prava obezbeđenje efikasne zaštite korpusa univerzalnih, elementarnih ljudskih prava i sloboda svih i svakog. Sistem međunarodno zaštićenih dobara i vrednosti koje predstavljaju objekt zaštite kod ovih krivičnih dela proizilazi i iz preambule Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda u kojoj stoji da se njime na ovaj način: "štite mir, sigurnost i dobrobit sveta budući da su svi ljudi povezani bliskim vezama i zajedničkim interesima i da su njihove kulture spojene zajedničkim nasleđem".

---

<sup>39</sup> Mir i bezbednost čovečanstva su uvek bili u središtu nastojanja da se međunarodnom krivičnom zaštitom obezbedi poredak svetske zajednice što je razumljivo kada se zna da ratna razaranja ostavljaju za sobom bez izuzetaka najtragičnije i najdalekosežnije posledice.

<sup>40</sup> Fjodor Fjodorovič Martens (1845-1909), profesor prava i član ruske delegacije na Prvoj Haškoj konferenciji 1899. godine.

<sup>41</sup> Prema Martensovoj klauzuli koja je prvi put uneta u Hašku konvenciju o zakonima i običajima suvozemnog rata 1899. godine utvrđuje se da u svim situacijama koje nisu regulisane ugovorima "stanovništvo i učesnici u ratu ostaju pod vlašću i zaštitom načela međunarodnog prava kakva proizilaze iz običaja ustanovljenih među prosvetanim narodima, iz zahteva čovečnosti i zahteva javne svesti". Odredba slične sadržine uneta je kasnije u član 1. stav 2. Prvog Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije iz 1977. godine.

Upravo zavisno od dobara i vrednosti kojima se pruža zaštita od vršenja međunarodnog krivičnog dela, u okviru međunarodnih krivičnih dela se može vršiti njihova dalja unutrašnja sistematika (deoba). Objekt radnje krivičnog dela jesu predmeti na kojima se vrši radnja krivičnog dela da bi se mogao povrediti ili ugroziti zaštićeni objekt ili vrednost. Kod različitih međunarodnih krivičnih dela se razlikuju i pojedini objekti radnje.

#### 4. SUBJEKT MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG DELA

U krivičnopravnoj teoriji razlikuju se dve vrste subjekata krivičnog dela. To su: 1) aktivni i b) pasivni subjekt.

Aktivni subjekt međunarodnog krivičnog dela<sup>42</sup> jeste lice koje svojom radnjom činjenja ili nečinjenja ostvaruje posledicu krivičnog dela. Po pravilu aktivni subjekt ili učinilac (izvršilac, posredni izvršilac, saizvršilac, saučesnik) krivičnog dela može biti samo fizičko lice. U međunarodnom krivičnom pravu je isključena mogućnost da se kao aktivni subjekt javi maloletno lice uzrasta ispod 18 godina u vreme izvršenja krivičnog dela (član 26. Rimskog Statuta stalnog Međunarodnog krivičnog suda). Po pravilu svako punoletno lice se može javiti kao aktivni subjekt međunarodnog krivičnog dela bez obzira na svoje državljanstvo i lično svojstvo. Samo kod malog broja međunarodnih krivičnih dela kao izvršilac se može javiti lice koje ima određeno lično svojstvo ili odnos (npr. svojstvo sužbenog ili vojnog lica ili svojstvo komandujućeg ili drugog civilnog ili vojnog zapovednika). To su lica koja podležu komandnoj odgovornosti ili odgovornosti *sui generis*.

U jednom delu teorije međunarodnog javnog i međunarodnog krivičnog prava javljaju se shvatanja da u oblasti izvršenja najtežih krivičnih dela protiv čovečnosti i međunarodnog ratnog prava, kao što su ratni zločini i zločini protiv čovečnosti, i država treba da snosi krivičnu odgovornost<sup>43</sup>. Konačno, zbog prirode i karaktera međunarodnih krivičnih dela često se kao izvršioci javljaju organizacije ili grupe lica, dakle pravna lica. To znači da se kao učinilac međunarodnog krivičnog dela može javiti i više fizičkih lica u okviru grupe, zavere, organizacije ili drugog oblika zločinačkog udruženja (Nimberško pravo, Statut Međunarodnog vojnog suda, Statut Haškog tribunala i tribunala za Ruandu, odnosno Rimski Statut Međunarodnog krivičnog suda).

---

<sup>42</sup> D. Jovašević, Međunarodno krivično pravo, op.cit. str.54-55.

<sup>43</sup> Vidi: Z. Vučinić, Krivična odgovornost države u međunarodnom pravu, Beograd, 1996. godine.

Tako je Nirnberški sud<sup>44</sup> u donetoj presudi osudio ne samo najviše političke i vojne rukovodioce Trećeg Rajha, već je kao zločinačke osudio i sledeće organizacije (pravna lica) i to: a) vodstvo Nacionalsocijalističke partije, b) Gestapo – Tajnu državnu policiju, v) SS jedinice - nezavisne jedinice nacističke partije i g) SD – obaveštajnu organizaciju Trećeg rajha<sup>45</sup>. Iako je bilo upornih zahteva, Nirnberški sud nije proglasio zločinačkim sledeća pravna lica i to: a) SA odrede – udarne odrede nacističke partije, b) Vladu Trećeg Rajha i v) Generalštab i Vrhovnu komandu nemačke armije<sup>46</sup>. Prema članu 10. Statuta Međunarodnoj vojnom sudu iz 1945. godine svaki član grupe ili organizacije koja je proglašena za zločinačku mogao je biti izveden pred sud zbog samog članstva u toj organizaciji pri čemu se zločinački karakter te organizacije ili grupe smatrao dokazanim i nije mogao biti osporavan (dakle u ovom slučaju je postojala prezumcija krivice).

Pasivni subjekt je druga vrsta subjekta međunarodnog krivičnog dela. Kao pasivni subjekt međunarodnog krivičnog dela javlja se svako lice koje je povređeno ili ugroženo izvršenim krivičnim delom. To je lice kome pripada dobro, pravo ili interes koji se povređuju ili ugrožavaju vršenjem krivičnog dela. Pasivni subjekt se u krivičnom pravu još naziva oštećeni ili žrtva. Kao pasivni subjekt međunarodnog krivičnog dela može se javiti i fizičko i pravno lice. Pri tome za fizičko lice nema starosnog ograničenja, pa se svako fizičko lice od rođenja, pa čak i pre rođenja ( u slučaju zaštite ploda ili prava na život i rađanje) može javiti kao pasivni subjekt. Kod nekih međunarodnih krivičnih dela kao pasivni subjekt se javlja samo jedno ili više pojedinačno određenih lica, a nekada je to cela nacionalna, rasna, verska ili etnička grupa ili čak celokupno civilno stanovništvo. Svako pravno lice takođe može biti pasivni subjekt, pa se čak smatra da je pasivni subjekt kod međunarodnih krivičnih dela celokupna međunarodna zajednica, odnosno civilizovani (ili prosvetljeni) deo čovečanstva.

---

<sup>44</sup> Vidi: Nirnberška presuda, Beograd, 1948. godine.

<sup>45</sup> A. Neave, Nuremberg: osobno svjedočanstvo o suđenju glavnim nacističkim ratnim zločincima 1945-1946., Zagreb, 1980. godine, str. 54-89.

<sup>46</sup> Član sudskog veća na Nirnberškom procesu u ime SSSR - Nikičenko je pri glasanju za presudu izdvojio svoje mišljenje smatrajući da se kao zločinačke organizacije, pa dakle i krivci za izvršene zločine trebaju oglasiti i: Generalštab, kao i Vrhovna komanda nemačkih oružanih snaga (Vermahta).

## 5. ZAKLJUČAK

U oblasti međunarodnog krivičnog prava, koje je konačno stasalo krajem 20. veka, javljaju se dva osnovna pojma (instituta). To su: a) međunarodno krivično delo i b) krivična sankcija. Da bi se od strane međunarodnog ili nacionalnog krivičnog suda učiniocu mogla izreći kazna ili druga krivična sankcija, potrebno je da je takvo lice pokušalo ili izvršilo međunarodno krivično delo. To znači da bez i pre izvršenja međunarodnog krivičnog dela uopšte se ne može postaviti pitanje krivične odgovornosti i kažnjivosti učinioca takvog dela.

U pravnoj teoriji (domaćoj i međunarodnoj) razlikuje se više teorijskih određenja pojma i elemenata međunarodnog krivičnog dela zavisno od polaznih kriterijuma za ovo određenje. Bez obzira na to može se reći da je međunarodno krivično delo društveno opasno i protivpravno delo čoveka, učinjeno sa krivicom (vinošću), koje je određeno u propisima kao takvo delo i za čijeg su učinioca propisane određene vrste i mere krivičnih sankcija. Iz ove definicije, proizilazi da elemente opšteg pojma međunarodnog krivičnog dela čine: delo čoveka (preduzeta radnja izvršenja sa prouzrokovanom posledicom), društvena opasnost, protivpravnost, krivica učinioca i određenost dela u propisima. Da bi se radilo o međunarodnom krivičnom delu potrebno je da se radi o tako preduzetoj radnji kojom se povređuju ili ugrožavaju naročito značajna društvena dobra i vrednosti kao što su: čovečnost i međunarodno (humanitarno) pravo.

Od pojma međunarodnog krivičnog dela treba razlikovati krivično delo sa elementom inostranosti. To je obično, krivično delo predviđeno u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu koje je jednim (i to bilo kojim) svojim delo vezano za inostranstvo. Pri tome kod svakog međunarodnog krivičnog dela se razlikuju se dve vrste subjekata. To su: aktivni subjekt (izvršilac ili saučesnik) koji moraju biti punoletna fizička lica i pasivni subjekt koji može biti svako lice. Iako je u praksi i teoriji bilo pokušaja da se kao učinioci međunarodnih krivičnih dela proglašavaju i pravna lica, to je učinjeno samo izuzetno u Nimberškoj presudi.

## REFERENCE

- (1) Ascencio, H., Decaux, E., Pellet, A. (2000) *Droit international penal*, Paris.
- (2) Bassiouni, M. C. (2002) *Introduction au droit penal international*, Bruxelles.
- (3) Cassese, A. (2005) *Međunarodno krivično pravo*, Beograd.
- (4) Degan, V.Đ., Pavišić, B. (2007) *Međunarodno kazneno pravo*, Zagreb.

- (5) Degan, V.Đ., Pavišić, B., Beširević, V. (2011) Međunarodno i transnacionalno krivično pravo, Beograd.
- (6) Dimitrijević, V., Račić, O., Đerić, V., Papić, T., Petrović, V., Obradović, S. (2005) Osnovi međunarodnog javnog prava, Beograd.
- (7) Đurđić, V., Jovašević, D. (2003) Međunarodno krivično pravo, Beograd.
- (8) grupa autora (1995) Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd.
- (9) International Legal Materials, 1994. godine, [www.un.org/ictf](http://www.un.org/ictf).
- (10) Javne optužnice Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, Outreach Programme, The Hague, 2001.
- (11) Josipović, I. (2000) Haško implementacijsko kazneno pravo, Zagreb.
- (12) Jovašević, D. (2002) Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd.
- (13) Jovašević, D. (2010) Međunarodna krivična dela – odgovornost i kažnjivost, Niš.
- (14) Jovašević, D. (2011) Međunarodno krivično pravo, Niš.
- (15) Jovašević, D. (2012) Krivično pravo, Opšti deo, Niš.
- (16) Neave, A. (1980) Nuremberg: osobno svjedočanstvo o suđenju glavnim nacističkim ratnim zločincima 1945-1946., Zagreb.
- (17) Nimbberška presuda, Beograd, 1948.
- (18) Novoselec, P. (2007) Opći dio kaznenog prava, Zagreb.
- (19) Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007) Komentar Kaznenog zakona, Zagreb.
- (20) Petrović, B., Jovašević, D. (2005) Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio, Sarajevo.
- (21) Petrović, B., Jovašević, D. (2010) Međunarodno krivično pravo, Sarajevo.
- (22) Stojanović, Z. (2000) Krivično pravo, Opšti deo, Beograd.
- (23) Vučinić, Z. (1996) Krivična odgovornost države u međunarodnom pravu, Beograd.
- (24) Zlatarić, B. (1977) Međunarodno krivično pravo, Zagreb.
- (25) Ženevske konvencije i dopunski protokoli, Zbirka dokumenata, Jugoslovenski komitet Crvenog krsta, Beograd, 1977.

## CRIME AGAINST INTERNATIONAL LAW definition, elements, types

*International criminal law is a new, young branch of penal law that was established at the end of the 20<sup>th</sup> century. There are two main terms in this branch of law. These are: crime against international law and criminal sanction. The first fundamental term of international criminal law is crime against international law. There are several definitions of this*

*term in legal theory. It represents an illegal, socially hazardous human act, committed with guilt, which is determined as a punishable act by the provisions of international and national character and for which a punishment may be imposed. Determined in such manner, the definition of crime against international law determines its general and special elements. Also, legal theory is familiar with several different types of crimes against international law. In this paper, the author discusses various theoretical and practical perceptions of the term, elements and types of crimes against international law.*

*KEY WORDS: crime against international law / human act / guilt / legal provisions / punishment*